

Lecția 5 · Tradiții și obiceiuri comune/diferite ale culturilor

Introducere

De ce împodobim bradul de Crăciun, de ce dăruim măștișoare la început de martie și de ce un olar frământă lutul exact cum o făceau bunicii lui? Toate aceste gesturi nu le-am inventat noi: le-am primit de la cei dinaintea noastră și le vom da, la rândul nostru, mai departe. Unele le facem la fel ca vecinii noștri, ca bulgarii sau ca germanii; altele sunt numai ale noastre. În această lecție afli ce sunt tradițiile, obiceiurile și meșteșugurile, cum se împart obiceiurile și de ce aceeași sărbătoare arată altfel de la un loc la altul.

În această lecție vei descoperi

- ce este o tradiție și ce este o datină;
- ce sunt obiceiurile și în ce două feluri se împart;
- ce este un meșteșug și de ce meșterii erau prețuiți;
- ce tradiții avem în comun cu alte popoare și ce ne face diferiți.

Crăciunul în cinci țări

1. În lecția trecută ai aflat ce este patrimoniul imaterial. În ce formă a patrimoniului intră o colindă, un dans popular sau o rețetă de sărbătoare?

2. Citește cum se sărbătorește Crăciunul în cinci țări europene. **Grecia:** slujba de Crăciun începe la ora 4 dimineața; la întoarcere, familia împarte miere, fructe uscate și Christopsomo, „pâinea lui Hristos”. · **Italia:** în nordul țării, cadourile sunt aduse de Moș Crăciun sau de Micul Iisus, pe 25 decembrie; în alte părți, de Sfânta Lucia, pe 13 decembrie. · **Polonia:** colindătorii trec din casă în casă cu stele multicolore și cu scene ale Nașterii. · **Bulgaria:** Crăciunul („Koleda”) începe la miezul nopții, când colindătorii fac înconjurul satului până în zori. · **Danemarca:** încă de la începutul lui decembrie, casele sunt luminate în roșu, cu lumânări sau felinare. Notează un lucru care se face la fel în toate și unul care se face altfel de la o țară la alta.

3. Întrebarea lecției: ce avem în comun cu alte popoare și ce ne face diferiți?

Răspunsul îl construim pas cu pas, în cele patru secțiuni de mai jos.

1. Ce primim și dăm mai departe: tradiția

Definiție

Tradiție este un cuvânt care provine din latină (de la *traditio* = a înmâna, a da mai departe) și înseamnă transmiterea de-a lungul timpului a unor elemente culturale, oamenii având și resimțind datoria de a le comunica mai departe.

Tradițiile sunt actele de transmitere continuă, de-a lungul generațiilor, a unor conținuturi culturale: credințe, valori, comportamente.

Tradițiile reprezintă ansambluri de idei, credințe, valori, comportamente constituite în cadrul unei comunități cu privire la un anumit eveniment, un anumit aspect al vieții, o anumită activitate. Tradiția reprezintă modul de a gândi, de a face sau de a se comporta al oamenilor care aparțin unei comunități, moștenit de la o generație la alta.

Definiție

Datina este un obicei păstrat din vechime, consacrat prin tradiție, caracteristic pentru o colectivitate.

Tradițiilor li se mai spune și datini: ne sunt date de generațiile anterioare, ca să le dăm mai departe generațiilor care ne vor urma. Istoricul Nicolae Iorga spunea: „*Un popor care nu își cunoaște tradiția este ca și un copil care nu își cunoaște părinții.*”

2. Cum trăim tradițiile: obiceiurile**Definiție**

Obiceiurile sunt fapte culturale menite să organizeze viața oamenilor, să marcheze momentele importante ale vieții sau să le modeleze comportamentul.

Obiceiurile sunt gesturi, comportamente, acțiuni, ritualuri care marchează momentele importante; au devenit obiceiuri în timp, prin repetare, iar **obiceiurile transmise de la o generație la alta au devenit tradiții**. Tradițiile sunt diferite de la popor la popor, chiar dacă spațiul geografic în care se manifestă este destul de larg; obiceiurile sunt specifice unei zone mai restrânse.

Obiceiurile se împart în general în două mari categorii: obiceiuri care marchează diferite evenimente de-a lungul anului și obiceiuri legate de diferite momente importante din viața omului, bine determinate, care nu se repetă. Obiceiurile de peste an erau în directă legătură cu trecerea timpului, cu calendarul, dar și cu muncile în colectivitățile agricole sau de păstori; îndeplinirea lor era în interesul întregii colectivități, toată lumea participând la ele. Dimpotrivă, în cazul obiceiurilor legate de momentele importante ale vieții omului — nașterea, căsătoria, moartea —, interesul îndeplinirii obiceiului era, înainte de toate, al individului și al familiei lui.

	Obiceiuri calendaristice (de peste an)	Obiceiuri legate de momentele vieții
Se repetă?	da, în fiecare an	nu, o singură dată
Cine e în centru?	întreaga colectivitate	omul și familia lui
Exemple	colindatul, plugușorul, sorcova, mărtișorul	botezul, nunta, înmormântarea

Exemple de obiceiuri de peste an din Banat: primăvara, **măsurișul oilor** — proprietarii de oi măsurau laptele dat de animalele lor din turmă; vara, **rugile** satelor românești și **slavele** satelor sârbești, când toți cei plecați din sat revin acasă; toamna, **balul strugurilor**, cu regina și regele balului, care păzesc strugurii; iarna, **sânvăsiile**, în noaptea de Anul Nou.

3. Priceperea mâinilor: meșteșugurile**Definiție**

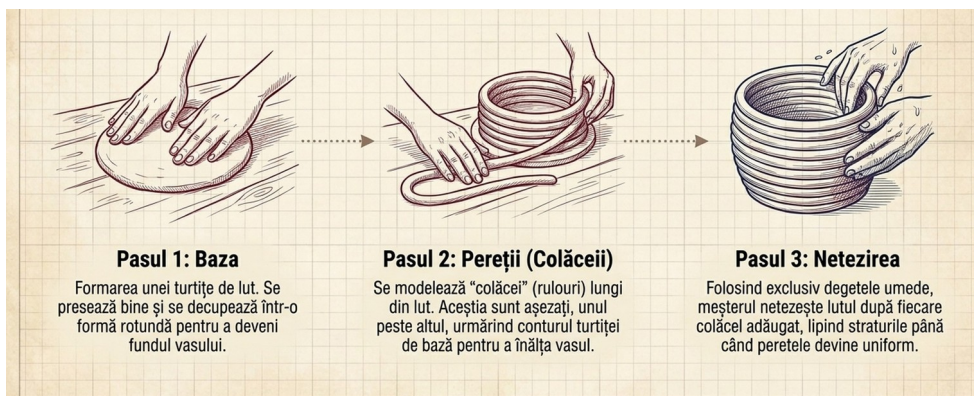
Meșteșugul este priceperea de a realiza diferite lucruri, unele folositoare în viața de zi cu zi, iar altele doar cu scopul de a împodobi și a înfrumuseța.

Înainte ca oamenii să inventeze diverse mașini cu ajutorul cărora să producă majoritatea lucrurilor, toate cele necesare vieții erau realizate manual, uneori cu ajutorul uneltelor. Orice meșteșug presupunea să dobândești cunoștințele necesare, iar după aceea, prin exercițiu, să capeți îndemânarea necesară. A deveni un meșteșugar, mai ales unul bun, presupunea timp, răbdare și multă muncă, așa încât meșterii erau prețuiți și respectați.

Sculptura în lemn, fierăritul, țesutul și olăritul: patru meșteșuguri care se învață cu timp, răbdare și exercițiu.

Lutul se prelucra, pentru a obține vase, și înainte de descoperirea roții olarului: se face o turtiță de lut, care devine fundul vasului; pe conturul ei se așază, unul după altul, colăcei de lut, netezind cu degetele umede după fiecare colăcel adăugat. Sunt tradiții și obiceiuri și portul popular, mâncărurile și meșteșugurile tradiționale, muzica și dansurile populare.

Cum se făcea un vas de lut înainte de roata olarului: baza, pereții din colăcei, netezirea cu degetele umede.

4. Comune sau diferite

Fiecare popor are propriile tradiții culturale, care îl fac unic și îl diferențiază de alte popoare. Unele dintre acestea s-au transmis nealterate de-a lungul timpului, altele au dispărut sau au fost înlocuite de tradiții mai noi. Obiceiurile diferă de la o zonă geografică a țării la alta, precum și de la o țară la alta.

Tradiția mărtișorului, în spațiul cultural românesc și bulgar, era legată de practicile agricole de dinainte de creștinism. Obiceiul este însă diferit în funcție de țară: în Bulgaria, în unele zone, se dăruiesc păpuși din fire roșii și albe, iar în România există zone în care firele se leagă în jurul unui ban și apoi se împletesc în părul fetelor.

În România trăiesc, alături de români, și alte comunități, cu tradițiile lor: **Lichtert**-ul este un obicei săsesc de Crăciun, **udatul** este un obicei maghiar de Paște, iar **Maslenița** este o tradiție a rușilor lipoveni. Alte tradiții sunt comune tuturor, de pildă împodobirea bradului de Crăciun.

Obiceiurile sunt specifice unei zone mai restrânse, dar, împreună cu tradițiile, dau identitate culturală unui grup social și **asigură diversitatea culturală a lumii**. Păstrarea tradițiilor și a obiceiurilor este esențială în formarea și dezvoltarea identității culturale.

Tradiții de Crăciun și Paște: sinteză interculturală

Sărbătorile de Crăciun și Paște reflectă identitatea culturală și patrimoniul imaterial al comunităților.
Deși sărbătorile sunt aceleași, formele de manifestare variază între comunitățile etnice din România și popoarele din Europa.

CRĂCIUN		PAȘTE	
DIVERSITATE ETNICĂ ÎN ROMÂNIA Sași celebrează obiceiul Lichtert, iar simbolistica bradului este comună comunităților românești și germane.	COLINDATUL ȘI LUMINA ÎN EUROPA În Bulgaria colindatul începe la miezul nopții, iar în Danemarca casele sunt luminate în roșu.	UDATUL LA COMUNITATEA MAGHIARĂ În a doua zi de Paște, băieții stropesc fetele, un obicei specific minorității maghiare.	 ÎNCONDEIEREA OUĂLOR LA ROMÂNI Practică tradițională asociată cu primăvara și renașterea naturii în spațiul cultural românesc.
COMPARATIV INTERCULTURAL			
CRĂCIUN (SAȘI / ROMÂNIA) Lichtert (obicei săsesc)	PAȘTE (MAGHIARI / ROMÂNIA) Udatul (stropitul fetelor)		
CRĂCIUN (GRECIA & BULGARIA) Pâinea Christopsomo / Colindatul de noapte (Koleda)	PAȘTE (ROMÂNIA) Încondeierea ouălor (simbolul renașterii)		

În Grecia se împarte pâinea Christopsomo, iar în Italia cadourile vin și de Sfânta Lucia.

Aceleași sărbători, obiceiuri diferite: Crăciunul și Paștele la comunitățile din România și la alte popoare din Europa.

Din lege

Legea nr. 26/2008 privind protejarea patrimoniului cultural imaterial, art. 3: patrimoniul cultural imaterial este transmis din generație în generație, recreat în permanență de comunități și grupuri umane, în interacțiune cu natura și istoria lor, conferindu-le acestora un sentiment de identitate și continuitate și contribuind în același timp la promovarea respectului față de diversitatea culturală și creativitatea umană.

Consecință: tradițiile nu rămân neschimbate, ci sunt „recreate în permanență”. O tradiție care se schimbă rămâne tradiție atât timp cât o dăm mai departe. Iar respectul pentru tradițiile celorlalți face parte din chiar definiția patrimoniului.

Rezumat

1. Tradițiile sunt transmiterea, de-a lungul generațiilor, a unor credințe, valori și comportamente; datina este un obicei păstrat din vechime.
2. Obiceiurile marchează momentele importante; ele sunt calendaristice — se repetă în fiecare an și privesc toată colectivitatea — sau legate de momentele vieții omului — nu se repetă și privesc omul și familia lui.
3. Meșteșugul este priceperea de a realiza lucruri folositoare sau de podoabă; se învață cu timp, răbdare și exercițiu.
4. Tradițiile diferă de la o zonă și de la o țară la alta: unele sunt comune mai multor popoare, altele sunt specifice; împreună, ele dau identitate unui grup și asigură diversitatea culturală a lumii.

Verifică-te

1. **Adevărat sau fals.** a. Obiceiurile organizează viața unui popor sau a unei comunități, marcând evenimentele importante ale vieții. · b. Obiceiurile legate de munca agricolă marchează momente importante din viața omului. · c. Arta meșteșugărească nu face parte din cultura tradițională românească. · d. Creațiile populare românești includ doine, balade, basme, legende, proverbe și zicători.
2. **Recunoaște obiceiul.** Ce obicei se practică și ce fel de obicei este? a) „*Paparudă-rudă, / Vino de ne udă...*” · b) „*Aho, aho, copii și frați...*” · c) „*Steaua sus răsare...*” · d) „*Să trăiți, / Să-nfloriți...*”
3. **Scrie.** Organizația Copiilor Romi a propus Consiliului Școlar al Elevilor să organizeze în școală Săptămâna Culturii Romani, iar propunerea a fost acceptată. Scrie 3–4 rânduri despre ce câștigă oricine atunci când cunoaște tradițiile altor grupuri decât ale lui.

Mozaicul

Anul Nou în lume. Textele întregi sunt în manual, la paginile despre Anul Nou în lume. Pe scurt:

Textul	Pe scurt
A. Etiopia — Fichée-Chambalaalla, Anul Nou al poporului Sidama	data o stabilesc astrologii și o anunță clanurilor; copiii merg din casă în casă să-și salute vecinii, care le dau buurisame, o mâncare din banane, lapte și unt; toată lumea participă, cu cântece și dansuri; bătrânii dau sfaturi; tradiția o transmit părinții, mai ales mamele, fiicelor.
B. China — Anul Nou Chinezesc (Anul Nou Lunar)	data se stabilește după Luna plină, între 21 ianuarie și 20 februarie; după legendă, monstrul Nian se temea de zgomot, de lumini și de roșu — de aceea, petarde, artificii, haine și decorațiuni roșii; tinerii primesc bani în plicuri roșii; se vizitează familia și sunt cinstite rudele care au murit.
C. Nowruz — „ziua nouă”, în douăsprezece țări din Asia și din Orientul Mijlociu	data este fixă, 21 martie; sărbătoarea ține cam două săptămâni; familia se adună în jurul unei mese împodobite cu obiecte care simbolizează puritatea, viața și bogăția; se poartă haine noi, se fac vizite la rude, la bătrâni și la vecini, iar copiii primesc cadouri făcute de artizani.

Ce compari: când se sărbătorește Anul Nou, cum se stabilește data și ce se face în timpul sărbătorii — apoi, ce se face la fel ca la noi, cu Plugușorul și Sorcova, și ce se face altfel.

Ce observi: peste tot se vizitează rudele, se pregătește o masă, se fac daruri și tinerii au un rol aparte; diferă data și calendarul după care se stabilește. Asta înseamnă „tradiții comune sau diferite”.

Din lege

Din lege
Legea nr. 26/2008, art. 5: patrimoniul cultural imaterial poate fi constituit din manifestări aparținând următoarelor domenii: a) tradiții și expresii verbale; b) artele spectacolului; c) practici sociale, ritualuri și evenimente festive, jocuri de copii și jocuri sportive tradiționale; d) cunoștințe și practici referitoare la natură și la univers; e) tehnici legate de meșteșuguri tradiționale.
Consecință: meșteșugurile nu sunt un capitol în plus al lecției — legea le numără printre cele cinci domenii ale patrimoniului imaterial, alături de tradiții, de sărbători și de jocurile copiilor.

Știi că

Știi că?
Practicile culturale asociate zilei de 1 martie — mărtișorul — au fost înscrise în decembrie 2017 pe Lista reprezentativă a patrimoniului cultural imaterial al umanității, printr-un dosar comun al patru state: Bulgaria, Macedonia de Nord, Republica Moldova și România.
Gândește-te: ce înseamnă că o tradiție este, în același timp, a patru țări?